

Hallituksen esitys toimeentulotuesta annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 127/2022 vp)

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 7.10.2022

Ellen Vogt, erityisasiantuntija

Sami Uotinen, johtava lakimies

Esityksen vahvuuksia

- Laskelmasta säätäminen, jonka tavoitteena on mahdollistaa perustoimeentulotuen nykyistä joustavampi harkinta esimerkiksi vähäisissä ylijäämätilanteissa
- Asiakkaan oikeuksien korostamisen lisäämällä lakiin yhteisen tapaamisen mahdollisuus sekä palvelun saavutettavuuden ja henkilökohtaisuuden korostaminen
- Hyvinvointialueiden ja Kansaneläkelaitoksen yhteistyöstä säätäminen
- Tiedonvaihtosäännökset vaikuttavat joiltain osin selkeytyneen lausuntokierroksen jälkeen
 - kokonaisuutta ei voi vielä arvioida asiakastietolain puuttuessa
- Kuntouttavan työtoiminnan matkakorvausten ja kulukorvausten siirtäminen kuntouttavan työtoiminnan lainsäädäntöön

Lakiesityksen heikkouksia

- Lakiesitys on keskeneräinen
 - Vaikeaselkoisuus ja suoranaiset virheet sekä ristiriitaisuudet voivat johtaa vakaviin ongelmiin toimeenpanossa
 - Perusteluissa yritetty ikään kuin kuvata hyviä käytäntöjä – kuvaukset eivät vastaa nykykäytäntöjä
- Tärkeistä tavoitteista huolimatta ehdotetuista säännöksistä ei ilmene, miten ja miksi kaikkein heikoimmassa asemassa olevan asiakkaan asema lain säätämisen jälkeen paranisi
 - Esitys sisältää myös asiakkaan asemaa mahdollisesti heikentäviä ja byrokratisoivia säännöksiä
- Esityksessä ei selkeytetä
 - toimeenpanijoiden toimivaltasuhteita riittävästi
 - toimeentulotuen tukilajien välisiä suhteita juuri ollenkaan
 - Mikä tuki onkaan viimesijainen ja mikä ei?
- Esityksessä säädetään perusteluilla eli perustelut ovat osin ristiriidassa sen kanssa, mitä varsinaisessa säännöstekstissä esitetään
- Esityksen taloudelliset arviot ovat puutteelliset, eikä lisäkustannuksia ole arvioitu

Suurinta huolta herättävät muutokset

- Perusosan alentamiseen liittyvät 10 ja 10 a §:t, joiden sisältö on pakko korjata, jotta lakia voitaisiin toimeenpanna (huom. liittyy myös 18 h §)
- 13 § laskelmasta on sinänsä perusteltu, mutta perustelut herättävät huolta
- 15 § sosiaalihuollon lausunnosta, rajaa ja byrokratisoi yhteistyötä ja nykyistä lausuntokäytäntöä tarpeettomasti ja voi heikentää asiakkaan asemaa
- Rahoitusvastuun toteuttamisen ja kuntakohtaisen tilastoinnin kannalta välttämättömien voimassa olevien 14 a §:n 1 ja 2 momenttien kumoaminen siirtämättä em. säännösten sisältöä mihinkään muualle lakiin lakiesityksen vastakkaisesta väitteestä huolimatta
- 16 §:n 3 momentin maksusitoumukseen liittyvästä epätarkoituksenmukaisesta suostumuksesta säätäminen, joka todennäköisesti heikentää tuen perille menoa
- 18 b § Hyvinvointialueiden oma-aloitteisesta tiedonantovelvollisuudesta, jossa mm. 1 momentin soveltamisala on laajentunut ilman perusteluita
- Kokonaan uusi 27 § henkilöllisestä soveltamisalasta, jonka suhde lain 2 §:ään epäselväksi ja perustelut ylittävät lain säännökset
- 27 f §, jossa säädetään kunnan rahoitusosuudesta perustoimeentulotuesta
- Sosiaalihuoltolakiin lisätty uusi 14 §:n 3 a) kohta, joka on lain systematiikan vastainen, koska säännökseltä puuttuu varsinainen soveltamispykälä.

Perustuslaillista arviota edellyttävät ehdotukset

1/3

- Lakiesityksessä perustoimeentulotuen 50 prosentin rahoitusvastuu ollaan jättämässä kokonaisuudessaan kuntien vastuulle.
 - Kuntien vaikutusmahdollisuudet toimeentulotuen kustannuksiin vähenevät olennaisesti sosiaalipalvelujen järjestämisvastuun siirtyessä hyvinvointialueille.
- **Kuntaliitto vastustaa rahoitusvastuun jättämistä kunnille ja edellyttää lakiesityksen muuttamista tältä osin.**
- Kuntaliitto edellyttää, että kuntien rahoitusvastuun suhde kunnalliseen itsehallintoon ja erityisesti siihen liittyvään rahoitusperiaatteeseen selvitetään eduskuntakäsittelyn yhteydessä.
 - **Sote-uudistuksen jälkeen perustoimeentulotuen rahoitusosuus noin 335 miljoonaa on jo lähes 9 prosenttia kuntien valtionosuuksista**

Perustuslaillista arviota edellyttävät ehdotukset

2/3

- **Perusosan alentamiseen ehdotetut muutokset ongelmallisia soveltamisen ja toimeenpanon kannalta.**
 - Henkilön ohjaaminen osallistumaan sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arvioon herättää monia kysymyksiä.
 - Lähettääkö Kansaneläkelaitos tiedon sekä 10.1 § että 10.2 §:n mukaisesta alentamisesta hyvinvointialueelle ja mitä tämä tarkoittaa hyvinvointialueen näkökulmasta?
 - Sääntelyä tulisi arvioida perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvatus välttämättömän toimeentulon näkökulmasta.
- **Ehdotettu henkilöllistä soveltamisalaa koskeva 27 § suhteessa 2 §:ssä säädettyyn oikeuteen toimeentulotukeen**
 - Säännösten sisältö on osittain päällekkäinen eikä niiden välistä suhdetta ole avattu perusteluissa. Säännökset olisi tullut sovittaa yhteen valmistelussa ja lainsäädännön systematiikassa soveltamisalasäännökset tulisi sijoittaa lain alkuun.
 - Lisäksi 27 §:n perusteluissa on ristiriitaisuuksia pykälätekstin kanssa ja tulkintoja, joista olisi tullut säätää lailla perustuslain 80 § huomioon ottaen.

Perustuslaillista arviota edellyttävät ehdotukset

3/3

- Tietojen luovuttamista koskevan kokonaisuuden osalta, jossa osa sääntelystä on asiakastietolaissa ja osa toimeentulotukilaissa, näyttää tulevan monimutkainen ja vaikeasti sovellettava. Sääntelyn tulisi olla tarkkarajaista erityisesti tietosisältöjen ja velvoittavuuden osalta.
- Kahden viranomaisen toimeenpaneman toimeentulotuen osalta on ensiarvoisen tärkeää, että tietojen vaihtoa koskeva sääntely on selkeää ja asiakkaan etua koskevan yhteistyön mahdollistavaa. Mikäli sääntely on epätasällista ja epäselvää, voi asiakkaan oikeus perustuslaissa turvattuun välttämättömään toimeentuloon vaarantua.
- Tietojenvaihtoa koskevan sääntelyn arviointia vaikeuttaa se, että säännöksissä on viitattu valmisteilla olevaan asiakastietolakiin, jota koskevaa hallituksen esitystä ei ole vielä annettu. Näin ollen ko. pykäläehdotusten sisällöstä ei ole tällä hetkellä tarkempaa tietoa.

Lopuksi

- **Kuntaliitto vastustaa perustoimeentulotuen rahoitusvastuun jättämistä kunnille ja edellyttää lakiesityksen muuttamista tältä osin.**
- Lisäksi Kuntaliitto toteaa, että lakiesitys on kokonaisuudessaan valitettavan keskeneräinen ja osin niin epäselvä, ettei sitä voida toimeenpanna vaarantamatta asiakkaiden asemaa, ennen kuin virheet ja epäselvyydet on korjattu.
- **Emme kannata lakiesityksen voimaan tuloa 1.1.2023.**
 - Voimaantuloajankohtaa arvioitaessa on otettava huomioon, että sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille 1.1.2023.
 - Lain voimaantulo edellyttää riittävää aikaa toimeenpanoon valmistautumiselle ja tietojärjestelmämuutoksille.
- **Ehdotamme, että laki palautetaan valmisteluun** ja jatkovalmistelussa tehdään pykälien muotoiluun ja sisältöön liittyen tiivistä yhteistyötä toimeenpanijoiden kanssa sekä hyödynnetään Kansaneläkelaitoksen ja Kuntaliiton toimeentulotuen nykytila-analyysissä kerätty erittäin konkreettinen nykytilatieto.

KUNTA LIITTO